

Az Európai Unió magánjogi irányelvei és az új Polgári Törvénykönyv

GÁRDOS Péter

Gárdos, Füredi, Mosonyi, Tomori Ügyvédi Iroda, ügyvéd

E-mail: gardos.peter@gfmt.hu

Összefoglalás. Az új magyar Polgári Törvénykönyv előkészítése során kiemelt problémaként jelentkezett, hogy mely magánjogi irányelveket indokolt részben vagy teljes egészében a Ptk.-ban átültetni. Az új Ptk. Konceptiója határozottan érvényesíteni kívánta a Javaslat kódex jellegét, ebből következően az Unió magánjogi irányelveinek a Javaslatban történő implementálása mellett foglalt állást. A Ptk. előkészítése során azonban úgy tűnt, hogy a minél szélesebb integráció több hátránnyal jár, mint előnnyel. Ennek számos oka közül kiemelkedik, hogy a korai fogyasztóvédelmi irányelvek minimumharmonizációs megközelítéstől eltérően az újabb fogyasztóvédelmi irányelvek maximum harmonizációt írnak elő. Ugyancsak komoly nehézséget jelentett volna az egyre kazuisztikusabbá váló irányelvek beépítése a Ptk.-ba. A Ptk. ezért csak apróbb változást eredményez a korábbi szabályozáshoz képest a termékfelelősségi irányelv, az önálló kereskedelmi ügynöki irányelv, az információs társadalmi irányelv és a két legfrissebb fogyasztóvédelmi irányelv részleges implementálásával.

Kulcsszavak: Ptk., kodifikáció, fogyasztóvédelem, irányelv, implementáció

Abstract. One of the questions in the course of the codification of the new Hungarian Civil Code was the implementation of the civil law directives of the European Union, namely which directives shall be implemented in full or in part in the new Code. The original concept of the codification was that the starting point shall be that these directives shall be implemented in the Civil Code. However, during the preparation of the first draft, it became clear that the disadvantages of the original approach would outweigh the advantages. One of the numerous reasons of this is that fact that instead of the original principle of minimum harmonization, maximum harmonization became the new European approach in the field of consumer law. Furthermore, the new directives adopted in the past few years are significantly more casuistic than the 'old' directives, which makes implementation in a Civil Code built up on highly abstract norms difficult. The new Civil Code, therefore, leads only to minor changes by partially implementing the product liability directive, the commercial agents directive, the information society directive and the two latest consumer directive.

Keywords: Hungarian Civil Code, consumer protection, directive, implementation

Bevezetés

Az új Polgári Törvénykönyv megalkotásáról szóló 1129/2010. (VI. 10.) kormányhatározat alapján a kormány felkérte a Vékás Lajos által vezetett Kodifikációs Főbizottságot, hogy terjessze elő az új Polgári Törvénykönyv javaslatát („Javaslat”). A Javaslatot a Kodifikációs Főbizottság 2011. december 16-i ülésén fogadta el.¹ A Javaslatot a kormány ezt követően társadalmi vitára és közigazgatási egyeztetésre bocsátotta.² Az így beérkezett észrevételek feldolgozását követően a Főbizottság egy átdolgozott változatot adott át májusban a kormánynak.

Bár a beérkezett észrevételeknek csupán kis része vonatkozik az Európai Unió magánjogi irányelveinek implementálására, kétségtelen, hogy a kodifikáció során kiemelt problémaként jelentkezett, hogy mely magánjogi irányelveket indokolt részben vagy teljes egészben a Javaslatba átültetni. A munkát jelentősen nehezítette, hogy az uniós jogalkotás – értelemszerűen – nincs tekintettel a hazai kodifikációs munka állására, így például egy szinte már lezárt normaszövegbe kellett beilleszteni a fogyasztók jogairól szóló 2011/83/EU irányelvet.

Az elmúlt másfél évtized során az irányelvek implementálására vonatkozó koncepció és annak az egyes irányelvek kapcsán történő megvalósítása jelentős mértékben megváltozott. Jelen tanulmány azt mutatja be, hogy milyen elképzelések merültek fel a kérdés kezelésére, és a Javaslat végül milyen megoldást választott.

I. Szabályozási lehetőségek

A jogalkotó számára többféle lehetőség adott az irányelvek átültetésével kapcsolatban. Az egyik véglet szerint a jogalkotó nem integrálja szervesen az irányelveket a nemzeti jogba, hanem azokat csupán lefordítja. A másik véglet szerint a jogalkotó a magánjogi irányelveket a polgári törvénykönyvbe ülteti át. Bár az egyes tagállamok implementálási gyakorlata jelentős részben eltér, az kétségtelenül megállapítható, hogy egyik véglet sem működik kivételek nélkül.³

Az irányelvek egyszerű fordítással történő implementálásának legfőbb korlátját jelenti, hogy az nem működőképes olyan kérdések esetén, amelyeket a tagállam magánjoga az irányelv elfogadását megelőzően már szabályozott. Ebben az esetben ugyanis párhuzamos szabályozás alakulna ki az adott kérdés vonatkozá-

1 A rövid magyarázattal ellátott normaszöveg elérhető: Vékás–Gárdos 2012.

2 A vitára bocsátott normaszöveg a kormányzati honlapon érhető el:

<http://www.kormany.hu/download/3/2c/70000/Ptk%20indokl%C3%A1s%20%C3%A9s%20hat%C3%A1svizsg%C3%A1latv.zip#!>

3 Szilágyi 2012, 268–281. Az egyes tagállamok implementálásra vonatkozó megoldásához lásd Schulte-Nölke 2008.

http://ec.europa.eu/consumers/rights/docs/consumer_law_compendium_comparative_analysis_en_final.pdf.

sában. E megoldás további hátránya, hogy rendkívül kevésbé „felhasználóbarát”, hiszen például a fogyasztóvédelmi irányelvek esetén azzal a következménnyel jár, hogy a jogalkalmazóknak ismerniük kell a Ptk. általános szabályait és az egyes irányelveket átültető jogszabályokat is ahhoz, hogy tisztában legyenek azzal, egy adott fogyasztói jogviszonyra milyen szabályok vonatkoznak. A megoldás további problémája, hogy tartalmilag a Ptk.-ba tartozó kérdéseket rekeszt a Ptk.-n kívül. A szabályozás egyetlen előnye, hogy az implementáció így jár a legkevesebb kockázattal, hiszen a jogalkotó megteheti, hogy csupán lefordítja az irányelvet, de azt nem illeszti be szervesen a nemzeti jognak a dogmatikai rendszerébe, így aztán egy kötelezettségszegési eljárásban nem kell például vitákat folytatni a Bizottsággal, hogy a nemzeti kódex irányelvnél absztraktabb megfogalmazása mellett az irányelv adott rendelkezésének át nem ültetésével a tagállam megszegte-e az implementációs kötelezettségét.

A Ptk.-ban történő átültetés figyelemmel van a Ptk. kódex jellegére, és a Ptk. tárgyi hatálya alá tartozó kérdéseket a kódexben szabályozza. A megoldás további előnye, hogy kikényszeríti, hogy a jogalkotó az irányelveket beilleszse a magánjogi rendszerébe. Szintén nem működőképessé korlátok nélkül a Ptk.-ba integrálás. Ennek oka egyrészt, hogy az irányelvek jellemzően vegyesen tartalmaznak közjogi és magánjogi szabályokat. Így például még ha úgy is döntene a jogalkotó, hogy a fogyasztói hitel szabályozható a Ptk.-ban, kétségtelen, hogy a THM számítására vonatkozó képlet nem helyezhető el a kódexben. Másrészt az irányelvek számos esetben olyan kazuisztikus szabályokat tartalmaznak, amelyek a kódex absztrakciós szintjét messze alulmúlják. Például a fogyasztók jogairól szóló 2011/83/EU irányelv az általános tájékoztatási kötelezettség mellett ilyen szabályokat tartalmaz: „adott esetben a digitális tartalom hardverrel és szoftverrel való bármilyen vonatkozó interoperabilitása a kereskedő ismereteinek vagy a kereskedőtől ésszerűen elvárható ismereteknek megfelelően”. A megoldás további hátránya, hogy csak abban az esetben működőképessé, ha az uniós szabályozás absztrakciós szintje, dogmatikai rendszere, a szabályozás struktúrája, az irányelvek időállósága szinkronban van a kódex egyéb szabályaival. Ennek hiányában ugyanis nem biztosítható a javaslat – és minden kódex – alapvető célkitűzése, hogy a szabályozott jogviszonyokat tartósan és kiszámítható módon szabályozza.

I. Az érintett irányelvek

A javaslat megalkotása során az alábbi irányelvekről kellett eldönteni, hogy azokat a javaslatban vagy más jogszabályban kell-e átültetni:

Irányelv	Átültető jogszabály
a hibás termékekért való felelősségre vonatkozó tagállami törvényi, rendeleti és közigazgatási rendelkezések közelítéséről szóló 1985. július 25-i 85/374/EGK tanácsi irányelv	a termékfelelősségről szóló 1993. évi X. törvény
az üzlethelyiségen kívül kötött szerződések esetén a fogyasztók védelméről szóló 85/577/EGK tanácsi irányelv	az üzleten kívül fogyasztóval kötött szerződésekről szóló 213/2008. (VIII. 29.) kormányrendelet
a tagállamok önálló vállalkozóként működő kereskedelmi ügynökökre vonatkozó jogszabályainak összehangolásáról szóló 86/653/EGK tanácsi irányelv	az önálló kereskedelmi ügynöki szerződésről szóló 2000. évi CXVII. törvény
a szervezett utazási formákról szóló 90/314/EGK tanácsi irányelv	az utazási szerződésről szóló 281/2008. (XI. 28.) kormányrendelet
a fogyasztóval kötött szerződésekben alkalmazott tisztességtelen szerződési feltételekről szóló 93/13/EGK tanácsi irányelv	Ptk. és 18/1999. (II. 5.) kormányrendelet
a távollévők között kötött szerződések esetén a fogyasztók védelméről szóló 97/7/EK irányelv (hatályon kívül helyezte a 2011/83/EU irányelv)	a távollévők között kötött szerződésekről szóló 17/1999. (II. 5.) kormányrendelet
az ingatlanok időben megosztott használatának megszerzéséről szóló 94/47/EK irányelv	a szállás időben megosztott használati jogára, a hosszú távra szóló üdülési termékekre vonatkozó szerződésekről, valamint a tartós szálláshasználati szolgáltatási tevékenységről szóló 141/2011. (VII. 21.) kormányrendelet
a fogyasztási cikkek adásvételének és a kapcsolódó jótállásnak egyes vonatkozásairól szóló 1999/44/EK európai parlamenti és tanácsi irányelv	Ptk., Ptké. és a fogyasztóvédelemről szóló 1997. évi CLV. törvény
a belső piacon az információs társadalommal összefüggő szolgáltatások, különösen az elektronikus kereskedelem egyes jogi vonatkozásairól szóló 2000/31/EK európai parlamenti és tanácsi irányelv	az elektronikus kereskedelmi szolgáltatások, valamint az információs társadalommal összefüggő szolgáltatások egyes kérdéseiről szóló 2001. évi CVIII. törvény

Irányelv	Átültető jogszabály
a kereskedelmi ügyletekhez kapcsolódó fizetési késedelem leküzdéséről szóló 2000/35/EK irányelv (hatályon kívül helyezte a 2011/7/EU irányelv)	Ptk., Pp.
a pénzügyi biztosítékokról való megállapodásokról szóló 2002/47/EK európai parlamenti és tanácsi irányelv	Ptk., a fizetési, illetve értékpapír-elszámolási rendszerekben történő teljesítés véglegességéről szóló 2003. évi XXIII. törvény, a tőkepiacról szóló 2001. évi CXX. törvény és a csődeljárásról és a felszámolási eljárásról szóló 1991. évi XLIX. törvény
a fogyasztói pénzügyi szolgáltatások távértékesítéssel történő forgalmazásáról szóló 2002/65/EK irányelv	a távértékesítés keretében kötött pénzügyi ágazati szolgáltatási szerződések-ről szóló 2005. évi XXV. törvény
a fogyasztói hitelmegállapodásokról és a 87/102/EGK tanácsi irányelv hatályon kívül helyezéséről szóló 2008/48/EK irányelv	a fogyasztónak nyújtott hitelről szóló 2009. évi CLXII. törvény és a teljes hiteldíjmutató meghatározásáról, számításáról és közzétételéről szóló 83/2010. (III. 25.) Korm. rendelet
a kereskedelmi ügyletekhez kapcsolódó késedelmes fizetések elleni fellépésről szóló 2011. február 16-i 2011/7/EU európai parlamenti és tanácsi irányelv	(átültetési határidő: 2013. március 16.)
a fogyasztók jogairól, a 93/13/EGK tanácsi irányelv és az 1999/44/EK európai parlamenti és tanácsi irányelv módosításáról, valamint a 85/577/EGK tanácsi irányelv és a 97/7/EK európai parlamenti és tanácsi irányelv hatályon kívül helyezéséről szóló 2011. október 25-i 2011/83/EK európai parlamenti és tanácsi irányelv	(átültetési határidő: 2013. december 13., hatálybalépés: 2014. június 13.)

A javaslat a jogi személyekre vonatkozó alapvető státusszabályokat és anyagi jogi rendelkezéseket is tartalmazza. E jogterületet számos irányelv szabályozza. Ezen irányelvek azonban nem minősülnek klasszikus magánjogi irányelveknek, így ezek átültetését az alábbiakban nem vizsgáljuk.

III. A hatályos szabályozás

A hatályos magyar jog rendkívül purista szemléletet követ: csak azon irányelvek implementálása történt meg a Ptk.-ban, amelyek a szabályozás tárgyánál és absztrakciós szintjénél fogva szervesen illeszkednek a Ptk.-ba. Ennek megfelelően a Ptk. tartalmazza a fogyasztóval kötött szerződésekben alkalmazott tisztességtelen szerződési feltételekről, a fogyasztási cikkek adásvételének és a kapcsolódó jótállásnak egyes vonatkozásairól, a kereskedelmi ügyletekhez kapcsolódó fizetési késedelem leküzdéséről, a pénzügyi biztosítékokról való megállapodásokról szóló irányelvek egyes szabályait.

Nincs ugyanakkor olyan irányelv, amelyet teljes egészében a Ptk. ültetett volna át. Még a tárgyi hatályuknál és szabályozási módszerükénél fogva legszervebben a Ptk.-ba illő irányelvek, a fogyasztóval kötött szerződésekben alkalmazott tisztességtelen szerződési feltételekről; a fogyasztási cikkek adásvételének és a kapcsolódó jótállásnak egyes vonatkozásairól szóló irányelvek esetén is több – jellemzően eljárási vagy közjogi szabály – rekedt a Ptk.-n kívül.

IV. Az új Ptk. szabályozási koncepciójának alakulása

IV. 1. Koncepció és tematika

A kodifikációs munka első lépése a Koncepció és tematika („Koncepció”) megalkotása volt. A Koncepció határozottan érvényesíteni kívánta a Javaslat kódex jellegét, ebből kifolyólag számos olyan magánjogi jogviszonyt is szabályozni kívánt, amelyet a hatályos jog a Ptk.-n kívül szabályozott. Ebből következően a Koncepció az Unió magánjogi irányelveinek a Javaslatban történő implementálása mellett foglalt állást.

„A Koncepció figyelembe veszi, hogy polgári jogunk reformját több területen közvetlenül befolyásolja az Európai Unió jogalkotása. Az Európai Megállapodásból fakadó jogharmonizációs kötelezettségünk már ma is széles körben támaszt ilyen követelményeket. Európai uniós tagságunk után a brüsszeli jogalkotás még közvetlenebbül fogja érinteni törvényhozásunkat. Mindezekre tekintettel a Koncepció – például a fogyasztóvédelmi magánjog körében – szervesen integrálni kívánja az Európai Közösség irányelveit”.⁴ A Koncepció megközelítése szerint az implementált irányelveket tartalmuk szerint a szerződések általános szabálya között vagy az adott szerződéstípus normái között kell átültetni.⁵

Ennek megfelelően a Koncepció a fogyasztói hitelre, az utazási szerződésre, sőt, még a timeshare-re és az önálló kereskedelmi ügynöki szerződésre vonatkozó irányelvek esetén is megvalósíthatónak tartotta a Ptk.-ba illesztést.⁶

4 Koncepció, 4.

5 Koncepció, 96.

6 Koncepció, 97. és 138.

A Konceptió tehát főszabályként az irányelvek lehető legteljesebb integrációját akarta megvalósítani.⁷ A Kodifikációs Főbizottság elnöke, Vékás Lajos, a Konceptiót megalapozó több tanulmányában is a minél teljesebb integráció mellett foglalt állást. Megvizsgálva a szétszórt szabályozás és a külön fogyasztóvédelmi törvény előnyeit és hátrányait, Vékás egy 2001-ben megjelent tanulmányában de lege ferenda a magánjogi irányelveknek a Ptk.-ban történő implementációja mellett foglalt állást. Ennek alátámasztására Vékás a következőkre hivatkozik: „A törvénykönyvbe építést ma már amúgy is megkönnyíti az a körülmény, hogy az eddigi fogyasztóvédelmi irányelvekben megjelentek olyan közös, ismétlődő jogi megoldások, amelyek általánosításra alkalmasak, és általánosított formában valódi kodifikálásra is érettnek tekinthetők. Ilyen közös európai fogyasztóvédelmi magánjogi eszközök mindenekelőtt a következők: minimum-jogok garantálása a fogyasztónak, hangsúlyozott és fokozott tájékoztatási kötelezettség a fogyasztóval szemben, elállási jog a fogyasztónak, meghatározott időn belül (»gondolkodási idő« a »megrohanat« fogyasztó javára), mindezeket a jogokat közens normák biztosítják. A Kódexbe integrálás – a kodifikáció által nyújtott közismert előnyökön túl – a közösségi irányelvek esetében azzal a többletelőnnyel is jár, hogy csökkennek az egyébként elkerülhetetlen kollíziók az egyes irányelvek szabályai között. A Ptk.-ban nyilván nem állapítanánk meg például (napokban mérhető) eltérő határidőket a fogyasztó elállási jogára, amint az jelenleg az irányelvekben és a szabályaikat átvevő szétszórt nemzeti jogszabályokban gyakran előfordul. Hasonlóképp megelőzhető az irányelv tárgyi hatályának átfedéseiből eredő jogalkalmazási problémák.”⁸

IV. 2. A Szakértői Javaslat

A Szakértői Javaslat készítése során már korán kiderült, hogy a minél szélesebb integráció több hátránnyal jár, mint előnnyel. A Vékás által hivatkozott érvek az uniós jogalkotás változásaira való tekintettel részben ellenérvvé változtak.

Kodifikációs szempontból a leglényegesebb változás, hogy a korai fogyasztóvédelmi irányelvektől eltérően az újabb fogyasztóvédelmi irányelvek (így például a fogyasztók jogairól szóló irányelv) sok esetben nem minimum jogokat garantálnak a fogyasztónak, hanem maximum harmonizációt írnak elő. E változtatás legfőbb hatása, hogy ezáltal lehetetlenné vált az egyes irányelvek közötti, gyakran véletlenszerű eltérések „közös nevezőre” hozása, hiszen például a különböző elállási határidők helyett nem lehet egységesen meghatározni a Ptk.-ban az elállási határidőt.

Ugyancsak probléma, hogy azok a szempontok, amelyek alapján a Konceptió megfogalmazásakor lehetségesnek tűnt az egyes irányelvekben szereplő közös gondolati mag egységes, általánosított formában történő kezelése, az újabb irányelvekben nem vagy nem azonos módon jelennek meg. Így például a korábbi

7 Vékás 2001, 27–96. (40 sk.)

8 41. o. Részben hasonló állásponthoz lásd Vékás 2001, 75–86.

irányelvek meghatározott esetekben egységesen elállási jogot biztosítottak a fogyasztónak. A fogyasztók jogairól szóló legújabb irányelv ezt már általános jelleggel nem, csupán meghatározott típusú szerződések esetén mondja ki. Így e körben is lehetetlenné vált az egységesítés.

Erre való tekintettel a Szakértői Javaslat úgy foglal állást, hogy „A Javaslat figyelembe veszi, hogy polgári jogunk reformját több területen közvetlenül befolyásolja az Európai Unió jogalkotása, ami közvetlenül érinti törvényhozásunkat, és – például a fogyasztóvédelmi szerződési jogban vagy a társasági jogban – szervesen be kívánja építeni a magánjogi uniós irányelvek maradandó magját. Tudatosan nem törekszik ugyanakkor arra, hogy az uniós magánjog egész anyagát a kódexbe építse. Ennek oka az, hogy az uniós irányelvek szabályozása túlságosan tagolt, kazuisztikus és sűrűn változó jellegű, minden részletében nem alkalmas egy hosszú távra tervezett kodifikáció célkitűzéseinek megvalósítására. Ezért a Javaslat inkább a kisebbik rosszat választja azzal, hogy az irányelvek részlet szabályait külön törvényekben hagyja”.⁹ Azonos kiindulópontot választ a Javaslat is.¹⁰

Vékás egy 2008-as tanulmányában az alábbi magyarázatot fűzi a változáshoz: „A magyar jogalkotó a fogyasztóvédelmi irányelvek közül a tisztességtelen szerződési feltételekre és a fogyasztói adásvételre vonatkozó irányelveket már a Ptk.-ba ültette át, a többit pedig külön jogszabályokban integrálta jogrendszerünkbe. A Javaslat a hatályos jognak ezt a szerkezeti megoldását nem kívánja alapvetően megváltoztatni, és csak az időtálló irányelvi rendelkezéseket építi be a Kódexbe. Ezzel tudatosan el akarja kerülni, hogy pusztán az irányelvi részlet szabályok várhatóan gyakori változása miatt a törvénykönyvet is ismételten módosítani kelljen. S nem tartalmazza a Javaslat az irányelvek igazgatási természetű normáit sem. Mindezek miatt számos irányelvi részletrendelkezést a jövőben is külön jogszabályok tartalmazzák. ... El kell ismerni: a Javaslat megoldásának van egy hátránya, éspedig az, hogy a fogyasztóvédelmi magánjogi szabályok nem egyetlen törvényben jelennek meg. Mégis azt hiszem, a két nem tökéletes opció közül a kevésbé tökéletlent választottuk azzal, hogy nem tesszük ki az új kódexet a gyakori változtatásoknak, ráadásul az európai közösségi jogalkotásnak szolgáltatva ki az új törvénykönyvet. Látszik ugyanakkor, hogy a fogyasztói szerződési szabályokat Brüsszelben sem tudják fehérről feketére vagy feketéről fehérre festeni. Tehát a konstans elemek megmaradnak, és a részlet szabályok megváltoztatása nem fogja szükségszerűen maga után vonni azt, hogy a Ptk.-t is módosítani kelljen. A jogrendszer stabilitása sokkal nagyobb érték, mint ahogy azt ma a törvényhozás kezeli. Nem akarunk tehát gyorsan változó tételeket felvenni az új Ptk.-ba. Ezzel is azt az igényt kívántuk sugallni, hogy a törvénykönyvet tisztelni kell, nem szabad gyakran, ráadásul pillanatnyi ötletektől vezetve módosítani.”¹¹

9 Vékás (szerk.) 2008, 57.

10 Vékás–Gárdos 2012, 18.

11 Vékás 2008, 279–280.

Az új cél tehát világos: a *lex minima* elve alapján az irányelvek konstansnak tűnő magját kívánja a Javaslat implementálni, az egyéb szabályokat pedig a Javaslaton kívüli jogszabályokban szükséges átültetni. Az alábbiakban azt vizsgáljuk meg, hogy a Szakértői Javaslatban rögzített elv az egyes irányelvek esetén mennyiben volt alkalmazható.

IV. 3. Változtatás nélkül a Javaslaton kívül implementált irányelvek

Számos olyan irányelv van, amelyet a Javaslat továbbra sem emel be. Ilyen irányelv:

- az üzlethelyiségen kívül kötött szerződések esetén a fogyasztók védelméről szóló 85/577/EGK tanácsi irányelv;
- a távollévők között kötött szerződések esetén a fogyasztók védelméről szóló 97/7/EK irányelv (hatályon kívül helyezte a 2011/83/EU irányelv);
- az ingatlanok időben megosztott használatának megszerzéséről szóló 94/47/EK irányelv;
- a fogyasztói pénzügyi szolgáltatások távértékesítéssel történő forgalmazásáról szóló 2002/65/EK irányelv;
- a fogyasztói hitelmegállapodásokról és a 87/102/EGK tanácsi irányelv hatályon kívül helyezéséről szóló 2008/48/EK irányelv;

Ennek indoka, hogy ezen irányelvek vagy túlnyomó részt közjogi-igazgatási jellegű szabályokat tartalmaznak, vagy pl. az elállási jogok szabályozásának esetlegeségei miatt az előbb kifejtett elvekkel nem lenne összhangban a Ptk.-ba beemelés.

IV. 4. Továbbra is a Javaslatban implementált irányelvek

Azok az irányelvek, amelyeket eddig a Ptk. módosításával implementált a jogalkotó, továbbra is a Ptk.-ban maradnak.

Kevés problémát vetett fel a fogyasztóval kötött szerződésekben alkalmazott tisztességtelen szerződési feltételekről szóló 93/13/EGK irányelv implementálása. A Ptk. helyesen ültette át az irányelvet, annak alkalmazása során a gyakorlatban jelentős problémák nem merültek fel. A Javaslat a Ptk.-val azonos szerkezetben, lényegét tekintve az Ptk.-val azonos tartalommal szabályozza a fogyasztói szerződések tisztességtelen feltételeit.

Két változtatást érdemes e körből kiemelni. Egyrészt a Javaslat implementálja az irányelv mellékletében meghatározott, és eddig a 18/1999. (II. 5.) kormányrendeletben meghatározott szürke- és feketelistát. Másrészt e szabályokat egy ponton megváltoztatja. A kormányrendelet úgy rendelkezett, hogy a fogyasztói szerződésben tisztességtelenné minősül különösen az a szerződési feltétel, amely kizárja vagy korlátozza a fogyasztó jogszabályon vagy a felek közötti megállapodáson alapuló igényérvényesítési lehetőségeit, kivéve ha azt egyben más, jogszabályban meghatározott vitarendezési móddal helyettesíti. Ez a rendelkezés azonban

nem volt összhangban az irányelv mellékletével. A Javaslat ezért a rendelkezést úgy pontosítja, hogy az a feltétel tisztességtelen, amely kizárja vagy korlátozza a fogyasztó peres vagy más jogi úton történő igényérvényesítési lehetőségeit, különösen ha – anélkül, hogy azt jogszabály előírná – kizárólag választottbírói útra kényszeríti a fogyasztót, jogellenesen leszűkíti bizonyítási lehetőségeit vagy olyan bizonyítási terhet ró rá, amelyet az irányadó jogi rendelkezések szerint a másik félnek kell viselnie.

A fogyasztási cikkek adásvételének és a kapcsolódó jótállásnak egyes vonatkozásairól szóló 1999/44/EK európai parlamenti és tanácsi irányelvet a Ptk. átültette, az átültetéssel kapcsolatban nem merült fel lényeges aggály, azért a Javaslat – bár a hibás teljesítésre vonatkozó szabályozáson több lényegesen ponton változtat – továbbra is átülteti a fogyasztási cikkek adásvételének és a kapcsolódó jótállásnak egyes vonatkozásairól szóló irányelvet.

A kereskedelmi ügyletekhez kapcsolódó fizetési késedelem leküzdéséről szóló 2000/35/EK irányelv szabályait a Ptk. implementálta. Az irányelvet hatályon kívül helyezte a 2011/7/EU irányelv. Az új irányelvi szabályok jelentős részét a Javaslat átülteti. A Javaslat szabályozza a késedelmi kamat mértékét, esedékességét, a fizetési ütemezést, a 40 eurós behajtási költségátalány megtérítését és az ehhez kapcsolódó tisztességtelenségi szabályokat. Nem ülteti át természetesen a Javaslat az irányelv összes rendelkezését, így pl. a Ptk.-n kívüli jogszabály fogja implementálni az irányelv átláthatóság és a tudatosság növelése címet viselő 8. cikkét.

A pénzügyi biztosítékokról való megállapodásokról szóló 2002/47/EK európai parlamenti és tanácsi irányelvet a hatályos jogban számos jogszabály ülteti át. A Ptk. óvadéokra vonatkozó szabályai mellett a Ptké. szabályozza a hitelkövetelésen alapított óvadékot, és a pénzügyi és csődjogi szabályok tartalmazzák az irányelv egyéb szabályait. A Javaslat továbbra sem kíván ezen változtatni. (Tekintettel arra, hogy a Javaslat általános jelleggel tiltja a fiduciárius tulajdonátruházást, engedményezést, vételi jog kikötését és a tulajdonjog-fenntartást, azonban a pénzügyi biztosítékokról való megállapodásokról szóló irányelv alapján, az irányelv hatálya alá tartozó megállapodások vonatkozásában e kikötéseket el kell ismerni, a fiduciárius biztosítékok tilalmát kimondó rendelkezés kifejezetten utal arra, hogy a tilalom az irányelv hatálya alá tartozó kikötésekre nem vonatkozik.)

Ugyancsak részben veszi át a Javaslat a szervezett utazási formákról szóló irányelvet. A Ptk. 415-416. §-a lényegében csupán az utazási szerződés fogalmát határozta meg és egy utaló normát tartalmazott arra vonatkozóan, hogy az utazási szerződésnek – ideértve az utazással kapcsolatos egyes szolgáltatások közvetítésére irányuló szerződést is – részletes szabályait külön jogszabály állapítja meg. A Javaslat az utazási irányelv szabályaiból csupán a polgári jogilag releváns és kellően absztraktnak megfogalmazott szabályokat emeli át. Ennek megfelelően bekerül a Javaslatba a speciális alakszerűségi követelmény, a szerződési pozíció átruházásának joga, és a szabályozás kógenciájára való utalás. Nem kerülnek be

a Javaslatba továbbra sem az irányelv közjogias szabályai (pl. hogy a tájékoztató füzetnek kell-e az étkezési rendre vonatkozó szabályokat tartalmaznia).

A Javaslat az utazási szerződés szabályait nem fogyasztóvédelmi szabályként fogalmazza meg: a vállalkozóval szemben nem a fogyasztó, hanem a megrendelő áll. A megoldás indoka, hogy a Javaslat a fogyasztó fogalmát a Ptk.-tól eltérően a természetes személyekre szűkíti.¹² Ez a változtatás a fogyasztói irányelvek többségével összhangban áll, az utazási irányelv azonban nem szűkíti a fogyasztó fogalmát természetes személyekre. A Javaslat azért használja a megrendelő fogalmát, hogy elkerülhető legyen a kétféle fogyasztó fogalom használata. (Megjegyezzük, hogy a hatályos jogban is problematikus, hogy a fogyasztóvédelemről szóló 1997. évi CLV. törvény fogyasztó-fogalma [2. § a) pont] eltér a Ptk. fogyasztó fogalmától.) Megrendelő a természetes személy és jogi személy egyaránt lehet, így a fogyasztó fogalmának természetes személyekre való leszűkítése ellenére nem merül fel kollízió az irányelv és a Javaslat szabályai között.

IV. 5. A Javaslatba újonnan bekerülő szabályok

A Javaslat apróbb pontosításokkal átveszi a termékfelelősségről szóló 1993. évi X. törvény szabályait. A termékfelelősségi törvény implementálása nem vetett fel 1993-ban komoly kérdéseket, és az átültető törvénnyel kapcsolatban felmerült kritikák jelentős része is inkább arra irányult, hogy az irányelvet a jogalkotó miért nem a Ptk. felelősségi szabályai körében helyezte el. A Javaslat orvosolja ezt a problémát, és a Javaslatba átemelésből adódó apróbb módosításoktól (pl. annak az evidenciának a kimondása, hogy a termékfelelősségi szabályok nem érintik a károsultnak a szerződésszegéssel, illetve a szerződésen kívül okozott károkért való felelősség szabályain alapuló vagy külön jogszabályban meghatározott igényérvényesítési lehetőségeit) eltekintve változatlan formában emeli át a külön törvény szabályait.

A tagállamok önálló vállalkozóként működő kereskedelmi ügynökökre vonatkozó jogszabályainak összehangolásáról szóló 86/653/EGK tanácsi irányelv jól tükrözi a Ptk.-ban történő implementáció problémáját. Kétségtelen, hogy a kereskedelmi ügynöki jogviszony polgári jogi, megbízási jellegű jogviszony, így célszerű lenne azt a Javaslatban szabályozni. Különösen így van ez amiatt, hogy a Javaslat célja volt, hogy szélesebb körben szabályozza azokat a jogviszonyokat, amelyek arra irányulnak, hogy árukat és szolgáltatásokat közvetítő útján juttassanak el a fogyasztóhoz. Az irányelv ugyanakkor számos olyan rendelkezést tartalmaz (mindenekelőtt a díjazásra és az elszámolásra), amelyek a Javaslatban nem szabályozhatóak. A Javaslat e körben is felemás megoldást választ: az irányelv kellően általánosítható szabályait implementálja, míg az irányelv részletszabá-

¹² A fogyasztó fogalmának természetes személyekre szűkítéséhez lásd pl. Vékás 2008 (Parerga) 86–114.

lyainak implementálását más jogszabályra hagyja. A Javaslat új szerződéstípusként szabályozza a közvetítői szerződést, ennek során azonban eltér az irányelv logikájától, amikor a közvetítői szerződést úgy definiálja, amely alapján a közvetítő megbízója és harmadik személy között szerződés megkötésének elősegítésére irányuló tevékenység folytatására, a megbízó díj fizetésére köteles. E körben a Javaslat csupán a közvetítő képviseleti jogát és díjazását szabályozza. Ezt követően a közvetítői szerződés speciális eseteként szabályozza a Javaslat a tartós közvetítői jogviszonyt és az irányelvből fakadó egyes speciális szabályokat, így például a megbízó kötelezettségét, a szerződés időtartamát, felmondását, a közvetítő kártalanítását is itt helyezi el. Számos irányelvi rendelkezést ugyanakkor a Javaslat nem ültet át, ezek továbbra is a Ptk.-n kívül rekednek.

A belső piacon az információs társadalommal összefüggő szolgáltatások, különösen az elektronikus kereskedelem egyes jogi vonatkozásairól szóló 2000/31/EK európai parlamenti és tanácsi irányelvet a jogalkotó a Ptk.-n kívül ültette át. Ez a megoldás logikus is, hiszen a Javaslat az irányelv tárgyi hatályának (mindenekelőtt az információs társadalommal összefüggő szolgáltatások) definiálására nem alkalmas, és az irányelv számos olyan kérdést szabályoz, amely nem magánjogi jellegű. A Javaslat ugyanakkor az irányelv szerződéskötésre vonatkozó szabályait áttemeli, és azok hatályát kitéríti. A Javaslat szerint e szabályok alkalmasak arra, hogy valamennyi olyan szerződéskötésre vonatkozzanak, amelyek esetén a szerződéskötésre elektronikus formában, de nem e-mailezés útján kerül sor.

A Javaslat készítése során jelentős problémát okozott a fogyasztók jogairól szóló irányelv (a fogyasztók jogairól, a 93/13/EGK tanácsi irányelv és az 1999/44/EK európai parlamenti és tanácsi irányelv módosításáról, valamint a 85/577/EGK tanácsi irányelv és a 97/7/EK európai parlamenti és tanácsi irányelv hatályon kívül helyezéséről szóló 2011. október 25-i 2011/83/EK európai parlamenti és tanácsi irányelv). 2009 és 2010 során, amikor a Szerkesztőbizottság az irányelv által érintett rendelkezések felülvizsgálatát végezte, az irányelvtervezettel kapcsolatban jelentős viták voltak, így sem azt nem lehetett előre látni, hogy az irányelvet elfogadják-e, sem pedig azt, hogy az milyen szabályokat fog tartalmazni. Az irányelvet csak 2011. október 25-én, néhány héttel a Főbizottsági tervezet elfogadását megelőzően fogadták el. Ennek ellenére természetesen cél volt, hogy a Javaslat tartalmazza az irányelv azon szabályait, amelyek a fenti szerkesztési elvek alapján a Javaslatban szabályozandóak.

Az irányelv a fogyasztói szerződések megkötésével kapcsolatos kérdésekre, mindenekelőtt a szerződéskötést megelőző tájékoztatásra, a szerződések formai követelményeire és az elállási jogra vonatkozik. Ezen szabályok vonatkozásában azonban az irányelv két önálló rezsime hoz létre: eltérő szabályok vonatkoznak ugyanis a távollévők között és az üzlethelyiségen kívül kötött szerződésekre, valamint minden más fogyasztói szerződésre. A két rezsime közötti eltérés jelentős: a szerződések formai követelményeit az irányelv csak a távollévők közötti és az üzlethelyiségen

kívül kötött szerződések esetén szabályozza, és indokolás nélküli elállási jogot az irányelv szintén csak e két speciális esetben biztosít a fogyasztó számára. Ezen szabályokat követően az irányelv IV. Fejezete az egyéb fogyasztói jogokat szabályozza meglehetősen sporadikus módon. E körben szabályozza az irányelv a szállítási határidőre, az alkalmazott fizetési eszköz használati díjára, a kárveszély átszállására és a telefonos kapcsolat igénybevételenek költségére vonatkozó kérdéseket.

Az irányelv szabályozási logikája és szinte minden rendelkezése „ellenáll” a Javaslatban történő szerves implementációnak. Bár az irányelv hatálya a fogyasztói szerződésekre terjed ki, az irányelv a)-tól m)-ig terjedő felsorolása számos fogyasztói szerződést kivesz az irányelv hatálya alól. Önmagában ez jelentősen megnehezíti az implementációt, hiszen a Javaslat absztrakciós szintje mellett nehezen képzelhető el olyan rendelkezés például, amely egyes rendelkezések hatálya alól kiveszi azon szerződéseket, „amelyeket távközlési szolgáltatókkal nyilvános távbeszélő állomás igénybevétele útján kötnek nyilvános távbeszélő állomás igénybevétele céljából vagy telefon-, internet- vagy faxösszeköttetés egy-szeri igénybevétele céljából”.

Ezt követően a következő problémát a megkettőzött szabályozás jelenti. Mivel a távollévők között és az üzlethelyiségen kívül kötött szerződéseket a Javaslat továbbra sem kívánja a kódexbe emelni, ezért a Javaslatban kizárólag az e szerződéseken kívüli fogyasztói szerződésekre előírt tájékoztatási követelmények implementálása merül fel. E körben azonban az irányelv ugyancsak olyan normákat tartalmaz, amelyek „összeférhetetlenek” a Javaslat szerkesztési elveivel. (Az irányelv például előírja a tájékoztatást „a digitális tartalom működés[éről], beleértve az alkalmazandó műszaki védelmi intézkedéseket is, valamint „adott esetben a digitális tartalom hardverrel és szoftverrel való bármilyen vonatkozó interoperabilitása a kereskedő ismereteinek vagy a kereskedőtől ésszerűen elvárható ismereteknek megfelelően”.)

Az irányelv implementálásával kapcsolatban további probléma végül, hogy az egyéb fogyasztói jogokat megfogalmazó rendelkezések kapcsán szintén kettős rezsimet hoz létre az irányelv. E fejezet hatályát szabályozó 17. cikk szerint a szállításra és a kárveszély átszállására vonatkozó „18. és 20. cikk az adásvételi szerződésekre alkalmazandó. Ezek a cikkek nem alkalmazandók a víz, gáz vagy villamos energia szolgáltatására vonatkozó, azokat nem korlátozott térfogatban vagy meghatározott mennyiségben értékesítésre kínáló szerződésekre, a távfűtés szolgáltatására vonatkozó szerződésekre, illetve a nem tárgyi adathordozón rögzített digitális tartalom szolgáltatására vonatkozó szerződésekre. A 19., 21. és 22. cikk alkalmazandó az adásvételi és a szolgáltatási szerződésekre, valamint a víz, gáz, távfűtés vagy digitális tartalom szolgáltatására vonatkozó szerződésekre”. E megkülönböztetés a Javaslatban szintén nehezen jeleníthető meg.

A Javaslat közigazgatási egyeztetésre bocsátott tervezete e körben végül csupán három rendelkezést tartalmazott. A Javaslat az adásvételi szerződés szabályai kö-

zött implementálta a kárveszély átszállására és az eladó késedelmére vonatkozó speciális fogyasztói adásvételi szabályokat. Emellett a szerződési általános szabályok között a Javaslat tartalmazott egy utaló normát, amely a tájékoztatási kötelezettség irányelv szerinti tartalmát majdan implementáló jogszabályra utalt. Az irányelv minden egyéb rendelkezése a Ptk.-n kívül rekedt. A Javaslat kormány elé terjesztett szövege kizárólag csak a fogyasztói adásvétel két szabályát tartotta meg, a tájékoztatással kapcsolatos utaló normát feleslegesnek minősítette, ezért elhagyta.

Összegzés

A Konceptió alapján a Szerkesztőbizottság nagy elképzelésekkel vágott neki az új Ptk. kodifikációjának. Az elmúlt években megváltozott tanácsi és európai parlamenti jogalkotás azonban hamar kétségtelenné tette, hogy nem lehetséges a hatályos Ptk. kapcsán alkalmazott implementációs elveken változtatni. Az irányelvek a jelen formájukban számos okból nem alkalmasak arra, hogy a jogalkotó azokat a Ptk.-ban ültesse át. A szabályozás absztrakciós szintjén, a gyakori változásokon túl további lényeges probléma, amely kétségtelenül meghaladja a jelen vizsgálódás kereteit, hogy az irányelvek egy dogmatikailag kidolgozatlan térben keletkeznek. Ennek köszönhető, hogy az irányelvekben gyakran pongyola kifejezések jelennek meg, mint például a fogyasztók jogairól szóló irányelvben a „szerződés vagy annak megfelelő ajánlat”.¹³

A dogmatikai rendszer hiánya és ehhez kapcsolódóan a tagállamonként eltérő terminológia közismert problémákhoz vezet. A kritikákban rendszeresen hivatkozott Simone Leitner-eset tipikus példája ennek. A Bíróságnak azt a kérdést kellett megválaszolnia, hogy definíció hiányában hogyan értelmezendő a kártérítés utazási irányelvbeli fogalma. A kérdés nem teoretikus volt, hiszen a választ döntötte el, hogy az utas nem vagyoni kártérítésre jogosult-e az irányelv alapján. A probléma abból fakadt, hogy az uniós jogalkotó nem határozta meg pontosan, hogy szerződésszegés esetén az utast milyen jogok illetik meg, és a jogalkotó azzal sem volt tisztában, hogy a kártérítés kifejezés az egyes tagállamokban jelentősen eltérő tartalommal bír.¹⁴

A „Study Group” és az „Acquis Group” által készített „Draft Common Frame of Reference” álláspontunk szerint helyesen ismeri fel, hogy ahhoz, hogy egy valóban működőképes rendszer alakuljon ki, ahhoz a szerződési jogi alapfogalmak definiálása és ezzel párhuzamosan modellszabályok megalkotása szükséges.¹⁵ Nehéz ugyanis a szerződés fogalmát megalkotni anélkül, hogy meghatároznánk, mi az a szerződés, hogyan jön létre, hogyan szűnik meg stb. A szerződés ilyen

13 A fogyasztók jogairól szóló 2011/83/EK irányelv 5. cikk (1) bekezdés.

14 C-168/00 Simone Leitner v. TUI Deutschland. 2002. ECR I-2631.

15 von Bar–Eric Clive (szerk.) 2009, 21.

formában történő definiálása elkerülhetetlenül átvezet a jogügylet definiálásához, és így tovább, így kellően alapos definíciók kizárólag egymással összefüggő szabályok formájában képzelhetők el. Érdekes ezzel összefüggésben az a kísérlet, amely Fauvarque-Cosson és Mazeaud vezetésével az összehasonlító jog segítségével néhány alapvető szerződési jogi fogalmat (szerződés, kötelezettség, jogügylet, közrend, jóhiszeműség, szerződésszegés, felróhatóság, kár, megszűnés) jár körül.¹⁶

Évek óta folyik különböző elnevezések alatt az Európai Unió magánjogának egységesítésére, újragondolására vonatkozó munka. Bár a jelenlegi eredmények inkább a pesszimista hangokat látszanak igazolni, kétségtelen, hogy amíg az Európai Unió nem teremt meg legalább az irányelvek által érintett körben az „uniós magánjog” zárt dogmatikai rendszerét, az irányelvek implementálása állandó probléma elé fogja állítani a nemzeti jogalkotókat. Erre való tekintettel a Javaslat – a kisebbik rosszat választva – szükségszerűen döntött úgy, hogy a magánjogi irányelvek túlnyomó részét a jövőben sem a Ptk.-ban ülteti át.

Irodalom

- VON BAR, CH.—CLIVE, E. (ed.) 2009. *Principles, Definitions and Model Rules of European Private Law. Draft Common Frame of Reference (DCFR)*. Full Edition. München.
- FAUVARQUE-COSSON, B.—MAZEAUD, D. 2008. *European Contract Law. Materials for a Common Frame of Reference. Terminology, Guiding Principles, Model Rules*. München.
- SCHULTE-NÖLKE, H. 2008. *EC Consumer Law Compendium – Comparative Analysis*. Bielefeld.
- SZILÁGYI F. 2012. Európai szerződési jog és a nemzeti szerződési jog rendszere: átültetési gyakorlatok és európai perspektívák. *Magyar Jog* 59/5. 268–281.
- VÉKÁS L.—GÁRDOS P. (szerk.). 2012. *Az új Polgári Törvénykönyv Bizottsági Javaslat magyarázatokkal*. Budapest.
- VÉKÁS L. 2008. Európai közösségi fogyasztóvédelmi magánjog. In Vékás L. (szerk.): *Európai közösségi jogi elemek a magyar magán- és kereskedelmi jogban*. Budapest.
- VÉKÁS L. 2008. *Az új Polgári Törvénykönyv elméleti előkérdései*. Budapest.
- VÉKÁS L. 2008. (szerk.) *Szakértői Javaslat az új Polgári Törvénykönyv tervezetéhez*. Complex. Budapest.
- VÉKÁS 2008. *Dolgozatok az új Polgári Törvénykönyv tervezetéhez*. Parerga. Budapest.

¹⁶ Fauvarque–Cosson–Mazeaud 2008.